

Նրա ներքին կողմին՝ դատաւարական եղանակին և ընթացքին, յիշողութիւններ գիշարաւոր մէջ պատահած այս կամ այն նշանաւոր անցքի մասին, ուսուցիչներին բնականութեամբ և առհասարակ տեղեկութիւններ փոխարկելով այն բոլոր անձանց, որոնք որ և է կերպով մասնակցել են լոպկասի այդ ամենահին ուսումնարանական հիմնարկութեան պիմակին, որի պատկերից զուրա են եկել լոպկասեան գործիչներից շատերը: Այդ տեղեկութիւնները խնդրում են հասցնել Յիլիլիսի գիշարաւոր գերեւատորին:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԶԼԱՐԻՑ պ. Աստուածատուր Կանկանեան խնդրում է մեզ տպել հետևեալը: «Ամենական տկարութեան պատճառով ես ստիպւեցայ հրաժարական տալ թեմական փերական պաշտօնից, ուստի, յայտնելով որս մասին ի գիտութիւն հասարակութեան, խնդրում եմ ինձ այսուհետև պատասխանատու չը համարել Աստուածային թեմի գործերին որ և ինչ պիտակի համար: Խնդրեմ «Մշակի» առաջին կամ համարներից միմի մէջ այս երկտառ տպել:»

ԻՂԻԻԻԻՑ մեզ գրում են, որ փետրվարի 9-ին գիշերը իզգիլի անշայտ սրկիաները կտրելով օրիորդաց դպրոցի դրան կողովքը, գողացան դպրոցի բոլոր պատրաստի ձեռագործները և դպրոցի դասական պիտոյքները: Մի մարդ բռնվեցաւ, որի վրա կտրված կտր և բռնադատված է: Կատաստանական քննութիւնը շարունակվում է:

Կենդանիների հովանաւորութեան ԹԻՖԼԻՍԻ ընկերութիւնը ունենալու է փետրվարի 20-ին ընդհանուր ժողովի նիստ, Գիշարաւորական ընկերութեան բնակարանում, երկուշաբթի 7 ժամին: Մուտքը մատչելի է և ու անդամներին: Անդամներին խնդրում են փետրի իրանց տարեկան անդամական վճարը: Ժողովի դրոշմների ատարները լինելու են. 1) Մասնակցի հանդիսին ուղարկվող առարկաների քննութիւնը, 2) Ընկերութեան հրատարակութիւնների երկայնացանկը և նրանց տարածման մասին ձեռնառն միջոցների որոշելը, 3) Ընկերութեան անդամ պ. Ա. Միլեկի ընթերցանութիւնը:

Մեզ գրում են ԳԵՐԵՆԴԻՑ. «Յունիսի 25-ին տեղիս Մարտիան օրիորդական դպրոցում կատարվեցաւ Ս. Մարտիան ընթերցարանի բացման հանգում: Ներկայ էին քաղաքացիներից շատերը: Կարգապահական ձևեր և ընթերցարանի կանոնադրութիւնը, նշանակւ և համարում: Թեմական առաջնորդից Գերբնդի երկատարներին ուղղված նամակը, որով նա օրհնում է և քաջակերում է նրանց ձեռնարկու-

ն է մի եկեղեցի: Սկանդնացայ նահապետ անունով Այս եկեղեցուց դրան փերեր մի լայն քայրի վրա արձանագրութիւն է հայտ հին երկաթագիր տառերով, եկեղեցուց ներսում աջ և ձախ պատերի մէջ կան երկու մեծ կարմիր քարից սրահներ բոլոր պատի բարձրութեամբ, սրահների երեսին մեծ փորագրած խաչեր և խաչերի շուրջը զարմեալ երկաթագիր հայոց տառերով արձանագրութիւններ, եկեղեցուց մտքը զարմեալ հայոց գերեզմանատուն: Այս եկեղեցին ուխտատեղի է գիւղացուց համար, մասամբ էլ կապաղացուց համար, գլխաւորապէս դասակի անունին (1):

Հնախութի կողմից գեղի արևմտեան կողմը մէկ փերատ նեոստորութեամբ ընկած ընթան

(1) Այստեղ 500-ի շուրջ հոգիներ ի միասին ամառում են ջրափեր հին նահապետական ձեռք ապրեցն, ու թէ միւս ուխտատեղիների պէս ամեն մի ընտանիք իր առանձին սեղանին է նրանց տալով սաղանդաբով, այլ բոլոր ուխտատեղիների զանազան խառնուրդ միմեանց, ընդհանուր սեղան են կազմում և առաւելեան ժամերգութիւնը փերայեանց յետոյ (միայն այն օրն է գիւղից քառանայ գալիս) յիշելով ու երբեմն էլ յիշեցնելով ընկերին թէ մեզ է սրբի տակին անմիայն գործ կատարելը կամ խաչ խաչելը, ձախում են համեստութեամբ բոլորքեան ի միասին:

Թիւնը: Ընթերցարանը այժմ ունի 50 անդամներ, 100 բարձր դրամագումար և մոտ 200 կտոր գրքեր: Այս տարի ընթերցարանը ստանում է 12 օրագիր և լրագիր, որոնցից երկը հայերեն և հինգը ռուսերեն լեզուով:»

Մեզ գրում են ԱՍՏԻՆԵՆԻՑ. «Այս օրերս մեզանից մի քանիս, որ թէ իր կրթութեամբ և թէ բարոյական կողմով մեր լաւ հոգեւորականներից միմի կարող է համարվել, իսկ որոնց թիւը շատ փոքր է լինում, ստիպված է տեղափոխել քառանայական պաշտօնով մի այլ քաղաք, որովհետեւ նրա համար կեանքը Աստուածանուր անտանելի է դարձել: Մեր հայոց հասարակութիւնները փոքր առ փոքր սկսում են հասկանալ լաւ հոգեւորականների կարեւորութիւնը:»

ՄԵՐԵՐԵՆԻՑ մեզ գրում են որ նոր քաղաքային ընտրութեան խնդիրը մեղացակցներին շատ է դժբաղդեւում: Նա կարծես ծանր քայր է դարձել նրանց համար, որի տակ նրանք չընդգրկւմ, մաշվում են: Յիլիլիսից տեղացեան է: «Այդ լաւ նշան է, այդ ազգայնաց է որ մեր քաղաքացիները թողնում են իրանց ստիպական անտարբերութիւնը գեղի հասարակական գործերը, սկսում են ընդհանուր քաղաքային գործունէութիւնը, որ քաղաքի ազգային գանձարանից տարեկան 1.500 բարձր ունեի ստանալով, տարվայ մեծ մասը իր պատրաստելով է պարտել և ամենին չէ հետեւել քաղաքի գործերին: Քաղաքի գործերը շատ խառն են ընտրելով այդ քաղաքային և ուղարկելով անգամների անփութութեան: Մի և նոյն ժամանակ Մարգոլը մարդ չունի, որին ընտրի քաղաքային: Հին ազգ. առն է իր անտանելի կրեկոսը արդէն յայտնի է, իսկ նոր օր առ ի կն է բը տակի ձուր չեն գնում:»

Կերակր. փետրվարի 15-ին, ԹԻՖԼԻՍԻ հայոց թատրոնական խումբը տուեց Պալմի թատրոնում առաւելեան ներկայացում երկաների համար: Խաղացին «Կախարդված պրինց» կամ: Գիւս և Սոնդուկներին (Էլի մէկ զոն) պիլետայի կարող գործողութիւնը: Նոյն օրը, երկուշաբթի, Արծրանու թատրոնում վրաց թատրոնական խումբը, գերատան Կիւրյանի բեմերին, ներկայացրեց Սոնդուկներին «Կախարդված» պիլետան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՕՐԻՈՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐՓԱՐԱՆՆԵՐԸ

«Մշակի» № 27-ի մէջ կարդացի մի նամակ Վանէն գրուած, ու. Բ. ստորագրութիւնով: Պ. Նամակագիրը խօսելով այնտե-

րեմտեան զանգուշիցի գլխին կա նոյնպէս մի մտաւոր, զիս յիշութիւնը կանգուն: Աւելի շատ արձանագրութիւններ հայերեն երկաթագիր տառերով: Թէ իր վրա և թէ չլրացողաց գերեզմանագրերի վրա և կոչվում է ընկեր գոմեր, (տեղացի կոչում են Պէմն-կիւնը): Վերոյիշեալ տեղեկումն թէ քոչ հարթութեան և թէ խիստ անտանելու, որոնք հարուստ են հարիւրամաս ծառերով, գտնվում են չինասեղիք և գերեզմանատներ հայոց: Երանց ընտելիները 18-րդ դարու պարսից և ընդհանրաների արշաւանքներից ներգրւած ջրված են փաղուց գեղի Գանձակ, Համախի և Անդրկովկասի շատ տեղեր: Եւ որովհետեւ Առաջնորդի տեղի տեղութեան պատճառով գիւղացիք, ու թէ միայն իրանց անձն ու կաշին են պաշտպանած արշաւանքներից, այլ նաեւ արքայապետական են ստանալ իրանցից զաւառի շատ գիւղացիների, փառնորդ և տիրում են բոլոր տեղերով գիւղերի փարեւադերքին և արտասանելներին: Առաջնորդը հոգեւոր կերպով քարէն կարում գիւղացիք և Անդրկովկասի շատ երկրներ տանում ծախելու, միւսը կարմիր շաւի է, որը գործածվում էր հին ժամանակներում, այժմ անտանալիս եղած է, և մի արժանի հանք, որը յիշեալ Աղբերջանից երեք ժամ նեոստորու-

ղի Հայրենասեր անուց ընկ. փարձարանին և օրիորդական փարձարաններու վրա, կառաջարկէ որ առաւելագոյն հայեր մասնաւոր օգնութիւններ հասցունեն այդ ընկերութեան և Վ. Պալմի «Միացեալ ընկերութիւնը» կամ Ազգանուր—Հայուհեաց ընկերութիւնն ալ մի լաւ փարձարան բանայ Վանի մէջ յատկապէս օրիորդաց համար:

Քանի որ այդ խնդիրը ամեն հայու ներկայացած է լրագրի միջոցով, ես ալ իմ կողմէս կուզեմ մի քանի նկատողութիւններ անել: Յիլիլիսի մէջ ազգային բարեգործ գործական նպատակով այնչափ ընկերութիւններ կան որ Ռուսաստանի հայը նոցա անուններ միւս պահելու համար անգամ կը չփոխվի և եթէ ամեն ընկերութիւններ Յիլիլիսի մէջ եղած նուիրատուութիւններով չը բաւականանան և Ռուսաստանի ալ դիմեն, զուցէ այդ պատճառ լինի զգուհութեան և ի հարկէ հանգանակութեանց անյաջողութեան: «Արարտեան», «Կարոցախիթաց-Արեւելեան» և «Կիլիկեան» ընկերութեանց միասնապէս պատճառներէն մին ալ այս եղած է: Աւտի, ես կը կարծեմ թէ լաւագոյն կը լինի որ Վ. Պալմի «Միացեալ ընկերութիւնը» իր հովանաւորութեան տակ առնէ Վանի Հայրենասեր ընկերութեան փարձարանը (ի հարկէ չը փաստելով Հայրենասեր ընկերութեան գոյութեան և հարկ եղածին չափ անկախութեանը) և մի քանի պայմաններով կապուելով նրա հետ, նիւթական և բարոյական օգնութիւններ հասցունէ այդ ընկերութեան: Միացեալ ընկ. Վանի փարձարաններին մէջ պէտք է որ ընդունուին այնպիսի աշակերտներ, որք աղքէն նախակրթարանի ընթացքը աւարտած լինին: Բայց որովհետեւ Վան քաղաքի ծխական նախակրթարանները լաւ գրութեան մէջ չեն և Միացեալ ընկ. նախակրթարանաց ուսումնական յայտագրին չեն համապատասխաներ, անշուշտ այդ ծրարական նախակրթարաններէ փարձարանաւոր նոցն աշակերտ ընդունուած ժամանակ՝ կը պատահին այնպիսի անյարձարութիւններ և զժուարութիւններ, որոց առջև փարձարանների տեսչութիւնը անամայ պիտի ստիպուի զիջանիլ քանի որ Միացեալ ընկերութիւնը գիւղերու մէջ միայն իրեն յատկ նախակրթարաններ ունի, բայց Վան քաղաքին մէջ չունի, թէև գիւղերէն զատ քաղաքէն ալ աշակերտ կընդունի փարձարանները: Նրա Միացեալ ընկերութիւնը իւր հովանաւորութեան տակ առնէ Վա-

նի մի գեղի հիւսիս է մի մեծ ընթան ճիւղում: Այս ճիւղի հարաւային կողմից հինուց գործված տեղը կա, իսկ այժմ մի քանի յայտեր տառերով տարին է, կարծեմ, որ արեւելեան կողմից բացել են և բանեցնում են:

Եթեմի գոմերից, եթէ նայում ես գեղի արեւմտ-հիւսիս, մի խոր ձորի միջով աչքից է զանում Թաւթաւ կոչված գետը իր արձաթափայլ զնայալայն ձրերով, որը անցնում է Հնախութի հիւսիսային կողմով: Այս գետը ի վեր բարձրանալով գիւղի նրա աղբիւրը, Առաջնորդից մի օրով անտառային նեոստորութեամբ գետի աջ ափի վրա բարձրանում է մի անոցին բարձրութեամբ քարածայր: Կային Գայեայ անունով այս քարածայրի գիւղացի գետի միւս ափի վրա բարձրանում է խիստ վանքի շինութիւնը, որը շինված է նուստ ճարտարապետի ձեռքով: Նա ունի բացի միւս վանքական շինութիւնը և մեծամեծ գիւնու մեծաներ, և չը նոյնիւր նրան չըբնապատած կիսափայլների թուրք պղծարանութեանը, ինչպէս պատմում են, 150 տարուց ի վեր պահպանել է զիս մինչև օրս կաթուղիկէն անոցին բարձրութեան գլխին միտաղեւայ մեծ խաչը: Սրա արձանագրութիւնները արդէն յայտնի են Ս. Ջալալեանի «Հնապարհորդութեան» մէջ: Այս վանքը ունեւել է Թաւթաւ գետի

նի Հայրենասեր ընկերութեան փարձարանը որ մի նախակրթարան է և ծաղկոց: Այլ ունի իւր մէջ, այդ ժամանակ իւր փարձարանների պահանջներուն համաձայն աշակերտացուներ կրնայ պատրաստել քաղաքին մէջ և Հայրենասեր ընկերութեան հայկական փարձարանն ալ օրինակ կը դառնայ քաղաքի ծխական նախակրթարան: Ներսէս Նճարէս պարզ կերեւի, այս կարգադրութեան թէ Միացեալ ընկերութիւնը կօզովի և թէ Հայրենասեր ընկերութիւնը որ Վանի նոր սերունդին յառաջընկալ խումբը եղած է:

Գալով օրիորդաց համար մի փարձարանաւոր խնդրին, ես կը կարծեմ որ, զկթ առ այժմ, աւելորդ է այդ. նոր մեծ ծախքերու դուռներ պիտի բացուին քանի որ մեր ստիպական հին ծախքերը ծանկիւ համար զիս ապահովութիւն չունենը: Նոյն այս բանի մէջ Ամերիկացուց և Գերմանացուց օրինակին չը հետեւենք և աւելի չը: Ուսլ լինի ուղեւք, քանի որ մեր նիւթական կարողութիւնը նոցա կարողութիւնն այնքան ստոր է որ բազմապատկեան զինն անգամ ծիծաղ կը շարժէ: Նոյն ալ չըբուս աղբիւր իրենց մանչ և աղջիկ տղաներ մի և նոյն փարձարանի մէջ կրնան կրթվել, բայց մենք պէտք է որ զոցա համար առանձին առանձին փարձարաններ շինենք, զատ զատ ուսուցիչներ փարձենք, զատ զատ ծախքեր անենք և այլն: Մի թէ պէտք է որ խիւրքաց հարեմական դրութիւնը մի փարձարաններուն մէջ անգամ մտնէ, մի թէ անհրաժեշտ է աղայները իրենց փոքր հասակէն հարեմական կեանքի փարձելու: Նոյն Մեր կարծիքով, մի նախակրթական փարձարանի կառավարութիւնը հայրաժան պէտք է լինի և ոչ թէ խիստ պոլիցիական որ աւելի փառնանք յառաջ կը բերէ քան թէ օգուտ: Մի թէ ընտանեաց մէջ աղջիկ և մանչ զաւակները խառն չեն պահուիլ և կրթուիլ հօր խնամեց տակ: Այս դրութեան օգուտները բազմակողմանի են, ոչ միայն նիւթական տեսակետով (այնքին ծախքը քիչ լինելով), այլ և բարոյական և մասաւորապէս տեսակետներով: Մանչ տղաները, բնագոյնով (ինստէնկա), աւելի ամբ

*) Թիւրքայի հայոց փարձարանները կանոնաւ ծաղկոց, որ կը մտնեն 4-էն մինչև 1 տարեկան մանուկներ, որը ընթերցանութեան սկզբունքներ կը տալին համայնապարտական և իրերափարտական մեթոդներով: Այնուհետեւ կը մտնեն նախակրթարան, որոյ ընթացքը աւարտել ընտայ կը մտնեն ուսումնարան:

երկարութեամբ երկու ամիսի վրա շատ խաղաղ այգիներ և շրջակայքում բնակված հայ գիւղեր, բայց բոլորն էլ զոն են գնացած ընտանիների արշաւանքին և մինչև օրս ամբ են: Հայերի տեղը բռնել է վրանարանի թուրքերի զուտանի կոչված զեղը, որի պարագայում է մասամբ խառնարանութիւն և զխառնարանաւորութիւն (բայց չըբնայ հայերին չն գիւղի):

Բայց այս բոլոր գրածներս՝ մեծապատիւ Նախորդը կարող է շատ նեոստորքի բաներ Մեզ գիւղացիներից և նորանոր տեղեր գտնել վերոյիշեալ Ա. Գիւղուին, որոնք կարող են մի նիւթ առ նրա մաղկութեան նեոստորութեանը: Վանորոյ վերջնանկով խառն, կը քան կայի, եթէ «Մշակի» յիշեալ լայն արգալանայ որ մեծապատիւ պրոֆեսորը ստանց ուղարկութեան չը թողնէր վերադրեալ տեղեկութիւնները: Վարարագում իր նամապարտագրելու ժամանակ, լաւ համարելով անշայտ յայտնի տեղ, քան թէ յայտնին մանրամասնաբար նեոստորութեանը:

կը գտան ծոյլ, անկարգ և անպատիւ և քանի որ քրդերու առջե քան թէ իւրեանց համարաներու: Ամերիկացիք և գերմանացիք անհուն օգուտներ տեսած են այս գրութիւնէն: Բայց մենք չը նայելով որ անգղաքար մուրացիանով եւամբ հազիւ թէ կըսանք կառավարել մեր վարժարանները, զիսկ այդ ազգերէն աւելի խելացի, այդ ազգերէն աւելի հարուստ կը կարծենք և խիզնք անպատճառ առանձին նախադասարաններ ունենալ արական և իգական սեւերուն համար:

Մենք կառավարենք ուրեմն որ Հայրենասէր ընկերութեան նախադասարանին մէջ (որոշ համար առաջարկելով Միացեալ ընկ. հիմնադրութեան տակ զենկ)՝ կարենան ընդունել աշակերտներ առանց սեռի խտրութեան: Կարելի է այնտեղ օրորողաց համար մասնաորոշել կարանի և այլն գաւեր աւելցունել և փոխարէն պահեստունել այն դասերը, որք իրենց համար այնչափ անհրաժեշտ չեն, առ այժմ, որչափ մեղ ազայցոյ՝ Կախարչարանի ընթացքը աւարտած օրորողներէն անմեք որ զեռ այն հասակը կամ փիմակը ունեցած չեն, որ փայտարան երթնեն զաղբին, կրեան, եթէ ուզեն, փայտաղետանոց ընդունուելով իրենց ուսումը շարունակել:

Բայց այս գրութիւնը իւր բարդութիւնը նուրթեմ կրնայ՝ արգեսք գայթակղական և անգործագրելի համարուել: Առանց երկար մանրամասնութեանց մտնելու, առաջի յայտնեմ որ թէ և այս գրութիւնը վանքազարն մէջ նոր, բայց վան նահանգին մէջ նորամուտ չէ բարդութիւն վանի զիւրաքան ին բոլոր վարժարանները երկու սեռի համար են, անխտիր կընդունուին թէ մանչ և թէ աղջիկ աշակերտներ: Հայ կինը կամ օրորողը, որչափ ինձ յայտնի է, քաղաքին մէջ միայն հարեմական գրութեան ենթարկուած է, բայց զիւրաքան մէջ ազատ է այդ մարդոց երեւալու և խօսելու: Ինձեան է որ քաղաքացիներն ալ չեն ցանկար զիւրաքանցիներէն պահուա ազատամիտ եղած լինել: Բայց չեն համարձակիր գարուոր նախադասարանաց շրջանները իրենք խորտակել: Նախադաս, հեղինակութիւն ունեցող անմեք կամ ընկերութիւն մը պէտք է որ այդ գրութիւնը մնացունէ վան քաղաքին մէջ, սկսելով նախ վարժարաններէն, որով ազատութիւնը ուսման և կրթութեան հետ փանգամայն տրուած կը լինի իգական սեռին:

Եր յուսամ որ թէ Կ. Պոլսի «Միացեալ» և «Ազգանուէր-Հայուհեաց» ընկերութիւնները և թէ վանի Հայրենասէր ընկերութիւնը՝ որք Հայաստանի մէջ լոյս ծագելու սրբազան գործին կոշտատին, կը հաճին ուշադրութեան առնել իմ այս առաջարկութիւնները:

Թիֆլիս

Մի թիւրքացի

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԻՍԻԱՅԻՑ

Վան, 2/14 յունիս 1881

Ինչոյն զանազան 61-երորդ յազմադրութեան ի վեր՝ օտմ. կառավարութիւնը փոխանակ բարեկարգութիւններ գործադրելու Հայաստանի մէջ, խառնութիւններ սկսած է գործադրել, մանաւանդ Վասպուրական նահանգին մէջ որ նայ ընդհանրաւ մեծամասնութեանը համար թիւրքաց աղբին փուշ եղած է: Կառավարութիւնը այս նահանգը կտոր կտոր բաժնելով, նեղակեմ կը փաթեցունէ և կը տկարացունէ: Այսպէս Բաղէշ և Մուշ անկառնելով վանէն մի առանձին նահանգ կազմեցաւ: Փերիքն ալ վանի նորապէս և արեւելեան կողմերէն մի կտոր բաժ-

նելով կազմեցաւ: Հիւրերի նահանգը: Ամբողջ Վասպուրական նահանգին մէջ մի ուրիշ քաղաք չէ մնացած այժմ բացի վան քաղաքէն: Մի նրանաւոր զիւրաքարքար միայն մնացած է որ է Արեւիշ: Վասպուրական նահանգի սահմաններն են այժմ Նիսիսէն Բայազետ և Ալաշկերտ, հարաւէն Կարնիս և Խաչապ (կամ Մանուշիշէ, Հիւրերի մէջ), արեւելէն Աղբաշ և արեւմուտէն Ժողկերեայ զիւրաքան Մուշի և Բաղէշի (Ախլաթ, և այլն): Պէտք է գիտնալ որ այնչափ փոքր տարածութիւն ունեցող և իրարու սահմանակից այս նահանգներ իրարու նազորդակցութեան զգուշութեամբ կը կրեն, որովհետեւ փոստ նաւատարան չէ Բաղէշէն մինչև վան երկուսուան մանապարհ է: Բայց շատ անգամ փանառականներու նախադասարաններու սպառնալով, հազիւ թէ երեք շաբաթէն կը հասնին վան:

Թէ և Վասպուրականի ընտելաց զերթէ 2/3-ը հայեր են այժմ, բայց կառավարական պաշտօնակներու գրեթէ ամենն ալ թիւրքեր են: Եղեռնապատ տեսանի նախադասը յառաջ նայ էր այժմ զայն փոխած և մի տանիկ դրած են (այս ալ բարեկարգութիւններէն մին է): Ընդհանուր գոտախտը (պրոքտոր զենեղ) և իւր օգնականը թիւրք են, փոխանակ զանկ մինը նայ լինելու: Նազային գործերու պաշտօնակները բարբն ալ թիւրք են: Նմանապէս կառավարութեան զիւրաքանուն բոլոր յայտարարները, հարաւարները, ինչպէս նաև օտարականութեան մեծ ա փոքր պաշտօնակները, ինչոյն զանազան տարազգայնէն յառաջ, պատերազմին ժամանակ, 10-էն աւելի նաւարակ օտարականներ ընդունուած կըն հայերէն, այժմ հազիւ թէ 3 մը մնացած է (այս ալ խառնացած բարեկարգութիւններէն մին է):

Մի քանի ժամանակ է որ հայեր սկսած կըն հայեր զենկ բարեկարգ և թիւրքերէն: Այժմ կառավարութիւնը կը ջանայ արգելել այդ բան, զիւրաքանութիւններ հանելով թ ա փ օ ւ Ն (կալաւապիթ) գործունելու համար գնդի անունով միայ եթէ առ նայ է: Այդ գիւտարութիւններ արգարացնելու համար մի օրինակ որ արտաւան չեն կարող ցայց առ: Միայն թէ նեղը մնացած ժամանակ կը պատասխանեն որ Բ. Նանէն այսպիսի հրաման եկած է մեզ, բայց ոչ այդպիսի հրամանագիր մը և ոչ ալ այդպիսի նոր արձեք մը հրատարակուած կայ:

Երեք ամիս է մեր՝ Ալաշկերտին մէջ մի կընուր բացուած է, որ զիւրերնոր այդեանունը բազմաթիւ հայեր կը հաւաքուին կարգաւ: Եր օրինակ համար, Կառավարութիւնը որպէս զի անուշ-գրակի միջոցներով աղբիւր նայց այդ հաւաքումը, կը անբարակէ զիւրերնոր այնտեղ յանախողները, թէ և չը կընար գաղթեցունել նոցա երթնելութիւնը: Այս օրեր եթէ հայեր ամենաթիւն ամբաստանութեան մը կառավարութեան մասնունին, ստակոյի պատմոյ կը գոտապարտուին: Անցած օր մի նայ վեց ամիս շրջապատող բանտարկութեան գոտապարտուեցաւ, որովհետեւ զիւրաքան օտարականներ կըր զիւր ժամանակ փողոցին մէջ զինք կալանաւորել ուզած էին, համարակեր կը աւելու: Թէ իրաւունք չունին իւր նեռ աղբիւր վարուելու քանի որ ինք անպատիւ մարդ մը չէ և կարող է երաշխաւոր ալ տալ:

Տաս և չինգ օր է որ Պարսկաստանէ յառաջ պատգամաւորութիւն մը եկած այստեղ, կը խընդրէ որ կամ Շէշի իրազուլտ յանձնարար պարսկ կառավարութեան և կամ նորա գործած աւերակներուն պատճառով եղած փառք վնասը փութիւրքերը այժմ բաւական անարացած կընեն և հայոց թշնամութիւն չեն ուզեր ցայց տալ:

Երկէ նոր տարւոյ շնորհաւորութեան առթիւ, նայ երիտասարդներու բազմութիւն մը խնդուեցաւ: Ուստական ինքնատարարանի առջե ուր ի պատիւ պ. Կառավարականի երգեցին և մի ուզեր կարգաւեցաւ: Պ. Կառավարական որ այդ միջոցին բալիւնը կանգնած մարկ կանէր, ուզերին պատասխանելով առաւ: Ենթադրեալ եմ այն համակրութիւնէն որ ցայց կը տար իմ ներկայացուցած աւերական և ինձ Պիտի նազորդեմ անք այդ համակրական ցայցը այն մեծ կառավարութեան, որոշ ներկայացուցիչը լինելու պատիւ ունիմ անք մէջ: Կուք չէր սխալիւր կըր կընք թէ ուստաց աւերակներ արեւելեան քրիստոնեայ ազգաց շատերը փրկած է: Այդ աւերակներ 100 տարիէն աւելի է որ այս նորաւոր

կով կը շարժի: Ինչպէս որ ուրիշ քրիստոնեայ ազգեր վաշելած են իւր շնորհները, հայերուն ալ նոյնը չի գտնար: Բուսակից եղբ. աշխատեցէր և քիչ ժամանակէն յետոյ պիտի տեսնէք անք ցանկացած փնակը: Կը գովեմ անք եւանդը և ուրախ եմ տեսնելով նայ երիտասարդաց յառաջ զիւրական շարժանքը, ընկերութիւնները և այլն, որոնք ցայց կը տան թէ ժամանակիս պատանջները հաղթեցնեն: Արեւմտ անայս մի լինիք: Այլն: Այլն: Կը պատարական իւր խաւերըն աւարտեց, ներկայ գտնուող քանցին բազմութիւնը ստակի պերթով, միարեան սկսաւ պատալ լինցել վեհափառ Ալաշկերտը: Կայսր, կըցցէ Կառավարական թէ, ուստ...: Հիւրաւորարանի փողոցը կը թնգար բազմութեան այդ եւանդագին ազգականներէն: Պ. Կառավարական վեր հրաւիրեց իւր մաս այդ խումբի պատգամաւորները և սիրայիք ընդունելութեամբ պատուեց: Այնուհետեւ բազմութիւնը ուրախ զուարթ մեկնեցաւ:

ՆԱՄԱԿ ՅԻՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

Փարիզ, փետրվարի 16

Պատուական (Մշակ) ընկերացիներին արգէն յայտնի է, որ Փարիզի Հայկազան-Ուսումնաւորաց-ընկերութիւնը պէտք է բանար մի գրադարան 1881 թ. յունիսի 1-ին: Բայց մի քանի անգամ չանգանքներով տարօգնած՝ չը կարողացաւ նշանակել որը կատարել իր բացման նախընտր: Վերջապէս ժողովը իր անխնայ աշխատանքով յաջողեցրեց բացման նախընտր փետրուարի 6-ին: Եր արգէն զի այն նախընտր աւելի շքեղ կերպով կատարվի, ընկերութիւնն ուզարկեց հրաւիրալներ փարիզարանակ բոլոր հայերէն, ինչպէս թէ որ բարեհաճեն շնոր թերեւ մեզ իրենց ներկայութեամբ կիրակի օրը ժամը 2-ին: Հանգիստականներ մէջ, որոնց թիւը համար էր մինչև եւեւսան և չինգ, գտնուած էր նաև մեծապատիւ Ամբաստան Կաթողիկոսը (Իշխան Լուսինեան!!!): Ընկերութեան նախագահ պ. Ս. Սահալեանը առնախօսեց ազգու կերպով, որի տունտարաւորութիւնը ուզարկելով մեզ, պ. խնդրեց, ինչորում ենք, որ բարեհաճէք ազգային պատուական (Մշակ) և Առնախօսութիւնից յետոյ հանգանակութիւն եղաւ: Նորաւաստագրադարանի պարն, որից զայցուցաւ բաւական լաւ գուեար: Ապա առնախօսեցին՝ ընկերութեան փողոցին նախագահ պ. թիւրքեանց և անգամ պ. Թարգմանաց, որոց նախախոսանքները ունեցիւր եղան յարկելով համակրական ժողովարարութեամբ: Միայն լաւ կը լինէր, որ մի քանի աղայամիտ երիտասարդներ (պաշտօն) փոխանակ մի անկիւնում հաւաքուած ինքս ինքս պատուութիւն անելու: Աւագիւր լինէին առնախօսութեանց, և երիտասարդանք ծիծաղով չը գրաւէին զէպի իրենց հանգիստականներէ ուշադրութիւնը:

Այդ օրը ընկերութիւնը ստացաւ մի շնորհաւորական նեռագիր ինչոց քաղաքակից մեր պատանիք ընկերակից պարան Մեղիւ-Ինչպարեանցի կողմից, որով մնացեմ է մեզ յարաւորութիւն և յաղագրութիւն, աւելացնելով որ այս օրը կը մնայ անուշաց ճշմարիտ հայերի արտերում: Այս առթիւով հանգիստականները փնակցին մի շնորհաւորական նեռակ ուզարկել յարգի պարանին ընկերութեան կողմից: Թէ և մի անկիւն աւելի է, որ մենք բոլոր նայ լրագրիներէն ուստարարելով ինչպէսցիւք ամեն նայ խորագրիներին, թարգմանիչներին և նեղիմաններին, որ իրենց աշխատութիւններով մի մի հատոր ընծայեն մեր գրադարանին, բայց մինչև այժմ ոչինչ չենք տեսել (թէ ուստաստանից և թէ Տանկաստանից) բացի (Մշակից), (Փարսի Հայաստանից) և (Մանուկից), որոց խորագրիներին մեր ընկերութիւնը յայտնուած է իր անկեղծ շնորհակալութեամբ: Միայն թէ թիւրքերը չը ստանալու պատճառով հարցրի մի պաշտօնական թէ ինչու մինչև այժմ (Միայն) չենք տեսնում: Կարծեմ ժողովով պատասխանեց—ճանմ, անոր խորագրերը ազգաւորութիւն շատ կը սիրէ: Ինչպէս կըրնայ, կուզէ որ մի նորաւաս նայ մեզ ուզարկելիք թիւրքերի տարեկան բաժանորդագրիք վնար և անանկ ուզարկէ մեզի:

Ճշմարիտ է այս, պ. խալիկեան, թէ լոյս գրադարութիւն է, գտնեալ եւ չեմ կարողանում հաւատալ... Մեր ընկերութեան յայտարարութիւնը, մանաւանդ Տանկաստանում շատ սխալ

քաղաքութիւն է ստացել: որովհետեւ այս մաս ժամանակներս ստացանք մի քանի նամակներ, որոնցով մեզ հարցնում են—Անք ընկերութիւնը իր ուսումնարանում լուսաւորականներին է ընդունում թէ ամեն մի նայ մարդու: Ընկերութիւնն յայտնում է ամենին,—մանաւանդ Տարագրանի տակին և ուստցիներին,—առաջին՝ որ կրնան կան խորութիւն չէ գնում, երկրորդ՝ որ բոլորովին զիտաւորութիւն չունէ այստեղ ուսումնարան բանալու (զուցէ Հայաստանում, որ չենք կարող նախադասել), և երկրորդ՝ որ զեռ եւ անկարող է որդեգիր ունենալու: Բայց երբ կը նստին այն չանկայի գրութեանը, այն ժամանակ նոյն իսկ ընկերութիւնն կը յայտարարէ բոլոր լրագրիներում, և ընդունվողները խիստ ընդունութեան պիտի ենթարկվեն: Երկրում եմ գործեալ—մանաւանդ պաշտօններին,—որ մեր ընկերութիւնը ոչ ուսումնարան ունի և ոչ բաւականի գուեար, ինչու թող չը գտն աշտեղ առանց որ և է միջոցի կամ նորաստիկ, որպէս զի ստիպման չը լինեն վերագոտնալ իրենց հայրենիքը կամ աշտեղ մնալով սովորած չը լինեն, ինչպէս մաս օրերս քիչ մնաց, որ մի պաշտեցի սովորած լինէր:

Լանդիշ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լրագրիներին հարցնում են, որ փետրուարի 8-ին խալիկեան Հուրիերա թագուորը յանկարծակի աշխուշ Հոսմի համալսարանը: Մի աղիտանալ ուղեկցութեամբ, առանց ոչոր իմաց տալու, նա մասն քաղաքական անտեսութեան պրոֆեսորի լաւանք և նստելով ուսանողական նաւարանի վրա, առաջարկեց պրոֆեսորին շարունակել գոտախոսութիւնը: Դասախոսութիւնը լսելուց յետոյ թագուորը մի քանի գովաստանական խաւերի տեղ պրոֆեսորին և լաղներին, այնուհետեւ անցաւ համեմատական լեզուապիտութեան պրոֆեսորի լաւանք և այնտեղ էլ լսեց գոտախոսութեան վերջը: Այդ ժամանակ համալսարանի մէջ լուր տարածեցաւ թագուորի գալու մասին, համալսարանի թէկապորը, պրոֆեսորները և ուսանողները միասին հաւաքուած աղանդեցին թագուորին և համապարհ գրին աղմուկի ցայցերով:

—Լանդիշ (Միջազգային) ընկերութեանը նեռագրում են: Երկէ պաշտօնապէս հրատարակեցան: 1) Կարուի մէջ գտնուած գրադարութիւնը: 2) Պրեմիերի նեռագիրը կան Կրեմլինի հոսանքների շինք, որ պարունակում է բարան ժամկէտի խոտակցութիւնը: Ժամկէտ յայտնում է, թէ թագուոր Կայսրը խառնութեամբ հրամայեց զենեղալ Կալաֆանին յարաբերութիւններ չունենալ նոր էմիրի նեռ: 3) Լորդ Գլաֆերինին ուզարկեմ կան Կրեմլինի նեռագիրը, որի մէջ պատմվում է Կրեմլինի խոտակցութիւնը իշխան Լորանովի նեռ: Այդ խոտակցութեան ժամանակ ուստաց զեռանքը հարցրեց, որ լորդ Ռիթմոֆիլդ իր ժամանակին, յայտնել է կան Հուրիայովին, թէ նա չէ կարող գտնաւափել Թուսաստանի բաժան ընթացքի զէմ Աֆգանիստանի մէջ: Այնուհետեւ իշխան Լորանով աւելացրեց, որ Նեղիկեան կառավարութեան գործողութիւնները անկանան են և գործերի գրութեանը չեն համապատասխանում: Վերջապէս բանակցութիւնները Ներ-Ալիի նեռ զեռանքը նրանով մեկնեց, որ Թուսաստանը կարծում էր, թէ Անգլիան անպարզ նրան պատերազմ կը յայտնի:

ՄԵԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԵԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԸՆԿԱՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐՈՎԻՐՅԱՆ 17 փետրվարի «Порядок» լրագիրը հարցնում է որ հարկերի հարցը վերաբնեղ յանձնաժողովին այս բաղիւս յանձնված է այն սկզբնական հարցը մշակել, թէ զիւրաքանից պահանջող իրանց հողերը կոշտածատերերից լեռ գնելու փնար անհրաժեշտ է պահանջներ: Բայց վերջնականապէս այդ հարցի փնարը կը յանձնվի պետական խորհրդի քննութեանը, մարտ ամսից ոչ ոչ:

Խորագիր—Կառավարիչ ԳԻՒՂՈՐ ԱՐՄԲՈՒՆԻ